

Batılı Bir Sanatçının Yorumuyla Şam İşi Üslubunda İznik Çinileri: William De Morgan

Öğr. Gör. Timur Bilir

Makale Geliş Tarihi: 13.07.2018
Yayına Kabul Tarihi: 18.11.2018

Özet

Sanayi Devrimi'nin seri üretimine karşı tepki olarak ortaya çıkan Arts & Crafts akımının temsilcileri, sanat ve endüstriyellemenin bağdaştırılması sorununa çözüm aramışlardır. Akımın öncü ismi William Morris'in şirketinde tekstil, duvar kağıdı, mobilya, vitray, kitap gibi ürünler ortaçağın malzemeye ve el emeğine saygılı anlayışıyla üretilmiş, şirketin seramik üretimini William De Morgan üstlenmiştir. Hem bilimsel düşünme kabiliyeti, hem de sanatçı yönü olan De Morgan, Lord Leighton'un malikânesindeki Arap Salonu'nun çini düzenlemesi ile görevlendirilmiş ve bu sayede doğu seramiklerini yakından inceleme fırsatı bulmuştur. İslam seramiği üzerine araştırmaların erken döneminde nitelikli olan bütün sanat eserleri İran tarzı olarak adlandırılrsa da, De Morgan'ın ilham kaynağı, Leighton koleksiyonunun da büyük kısmını oluşturan Şam İşi üslubundaki İznik çini ve seramikleridir. Doğu seramiklerinin cazibesine kapılarak kopyalarını üreten pek çok tasarımcının aksine, De Morgan onları kendine özgü sanat anlayışı ile yorumlamış ve günümüzdeki sanatçılara örnek olacak nitelikte çalışmalar yapmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sanayi Devrimi, Arts & Crafts Akımı, Seramik, William De Morgan

DAMASCUS STYLE IZNIK TILES INTERPRETED BY A WESTERN ARTIST: WILLIAM DE MORGAN

Abstract

Representatives of the Arts & Crafts movement, which emerged as a reaction to the mass production of the Industrial Revolution, sought solutions to the problem of reconciling art and industrialism. In the company of William Morris, the pioneer name of the movement, products such as textiles, wallpaper, furniture, stained glass and books were produced with respect to medieval materials and handicrafts. William De Morgan produced the company's ceramics. De Morgan, who have a scientific and artistic mind, was assigned to arrange the tiles of the Arab Hall in Lord Leighton's house, where he had the opportunity to closely examine the eastern ceramics. Although all qualified works of art as called Iranian style at the early period of Islamic ceramic research, the inspiration of De Morgan, Iznik tiles and ceramics in the style of Damascus forming the majority of the Leighton collection. Contrary to the many designers who made the copies of eastern ceramics, De Morgan has interpreted them with his own sense of art and has done the work will be a model for today's artists.

Keywords: Industrial Revolution, Arts & Crafts Movement, Ceramic, William De Morgan

Giriş

19. yüzyıl İngiltere'sinde yaşamış olan William De Morgan ve eserlerine geçmeden önce, dönemin sosyokültürel yapısını anlamak için Sanayi Devrimi'ne ve Arts & Crafts akımına genel hatlarıyla değinmek gerekir.

18. yüzyılda İngiltere'de başlayan Sanayi Devrimi, kısa sürede Avrupa'nın diğer ülkeleri ve Amerika'ya yayılmış, yeni icatların hayata girmesiyle enerji ve hammadde kaynaklarında değişiklikler meydana gelmiştir. İnsan ve hayvan gücünün yerini buhar enerjisiyle çalışan makineler almıştır. Kırsal kesimlerden kentlere göç artmış, bunun neticesinde yeni yerleşimler kurulmuştur. Daha fazla tüketicinin ihtiyacına cevap verebilecek seri üretim artmış, el üretimi yapan küçük atölyeler, yerini fabrikalara bırakmıştır. Daha önceleri varlıklı kişiler tarafından satın alınabilen el sanatı ürünler, endüstriyelikleşmeyle yeni alıcı kitlelerine ulaşmış, fakat üretimde kalite düşmüştür. Bu durum, kendini finanse edemeyen el sanatları atölyelerinin kapanmasına ve bu sanatların yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalmasına neden olmuştur.

Sanatçılar ve resmi kuruluşlar, bu durum karşısında kapsamlı bir reform hareketine girişme gerekliliğini duymuşlardır (Sezgin,2008:183). Bu gelişim sürecinde sanat okulları kurulmuş, 1835'te üretimde standartın ve kalitenin yükseltilmesi için kurulan devlet okulunda John Ruskin ve Ön Raffaellocu sanatçılar öğretmenlik yapmışlardır. İngiliz yazar, şair, sanat ve toplum eleştirmeni olan John Ruskin'in(1819-1900) "Seven Lamps Of Architecture" ve "The Stones Of Venice" adlı eserleri, endüstriyel üretimin kalitesizliğine karşı bir tepki olarak oluşan Arts & Crafts hareketinin düşünsel temelini oluşturmuştur (Aslan,2014:10).

Temel sanat ve tasarım ilkelerinin temellerinin atılmasını sağlayan bu hareket, daha sonra gelecek olan Art Nouveau ve Art Deco akımlarına da esin kaynağı olmuştur. Ruskin, sanat ve el sanatlarının önemini vurgulamış ve bunlar arasında zayıflayan bağların güçlendirilmesiyle ilgili önerilerde bulunmuştur. Bu akımın en önemli ismi William Morris (1834-1896), Ruskin'in fikirlerinin etkisinde kalmıştır. Kraliçe Viktorya tahtına çıktığında daha üç yaşında olan Morris, çeyrek yüzyılda dekoratif sanatların yönünü değiştirmeyi başarmıştır. Sanatçı, aynı zamanda seri üretimin kalitesizliğine karşı insan emeğine ve malzemeye saygının hakim olduğu ortaçağ düşüncesine göre yaşamaya çalışmış, döneminde etkili olan farklı üsluplardan alınan öğelerin bir arada kullanıldığı Eklektisizm Üslubu'na karşı, milli üslup olarak Gotik tarzı benimsemiştir. Morris, 1860 yılında arkadaşı Philip Webb'in tasarladığı Gotik mimariye sahip "The Red House" (Kırmızı Ev) adındaki evine taşınmış ve burası akımın kalesi

haline gelmiştir. William Morris, 1861'de Morris, Marshall, Faulkner & Co. adlı şirketi kurduğunda Ruskin'in düşünceleri pratikte uygulanmaya başlamıştır. Şirket, duvar kağıdı, baskı ve dokuma tekstil, vitray, kitap ve seramik üretmiştir. Tasarımlar sanatçının kendine, Philip Webb, Dante Gabriel Rossetti ve Edward Burne-Jones'a aittir (Thompson,1967:88).

Sanayi Devrimi döneminde, yeni icatların tanıtılması, ulusal tarzların ve uluslararası ticaretin teşviki için Avrupa devletleri ve dünyanın diğer bölgelerinden gelen ülkelerin katıldığı fuarlar düzenlenmiştir (Ergüney,Pilehvarian,2015:224). Endüstriyel alanda meydana gelen yeniliklerin yanı sıra bu fuarlarda, farklı kültürlere ait sanat eserleri de tanıtılmıştır. İlki 1851'de Londra'da düzenlenen ve dünyanın dörtbir yanından ondörtbinin üzerinde katılımcıyla açılan Büyük Fuar için Prens Albert, Owen Jones'u (1809-1868) görevlendirmiştir. Renk kullanımı ile ilgili teorilerini burada cesurca kullanan sanatçı, önceleri eleştirilse de, şehrin ozamanki nüfusunun üç katı olan altı milyon kişinin ziyaret ettiği fuar sonunda büyük takdir ve beğeni toplamıştır(Mc Dowall,2013).

Jones'un egzotik kültürlerin sanatları ile ilgili yaptığı araştırmalar sonucunda yayınladığı eserleri arasında yer alan "Plans,elevations,sections and details of Alhambra" ,1834-37 yılları arasında yayımlanmıştır. Bu kitap, sanatçının 1832'de Kraliyet Akademisi'ndeki eğitimini tamamladıktan sonra Avrupa ve Orta Doğu'ya yaptığı seyahatlerden esinlenerek hazırlanmıştır. Aynı zamanda doğuyu ziyaret eden başka gezgin ve sanatçıların da bu konuda kitapları bulunmaktadır. Bunların arasında en önemlileri Christopher Dresser, Albert Racinet ve Achille Prisse D'Avennes'in çalışmalarıdır.

Jones'un en önemli çalışması ise,1856 yılında yayınlanan "The Grammar of Ornament" dir (Yıldız,2002:564/580). Mezopotamya, Bizans, Antik Yunan, Mısır ve diğer egzotik iklimlerin antik şehirleri, sanat formlarını detaylarıyla anlatan bu eser, hem İngiltere'de, hem de tüm dünyada endüstriyel çağ kültürünün tasarımcı ve ustalarına ilham ve motivasyon kaynağı olmuştur (Görsel 1).

Görsel 1. Türk Süsleme Örneği (Jones, 1986: Pl.37)

1.1 Arts & Crafts Akımında Duvar Karosu Üretimi

1851'deki Büyük Fuar, makine üretiminin avantajlarını gösterdiği gibi, sanat ile sanayinin nasıl bağdaştırılacağı sorununa da dikkati çekmiştir. Kaliteyi yükseltmek isteyen üreticiler, dönemin önde gelen tasarımcılarıyla çalışarak bu sorunun üstesinden gelmeyi başarmıştır. Böylece, seri üretimle de iyi ve kaliteli işler yapılabileceği kanıtlanmıştır. Bununla birlikte, seri üretime karşı çıkararak daha kaliteli olan el dekoru üretimi savunanlar da vardı. Sanayi Devrimi ile İngiltere ve Avrupa'nın diğer ülkelerinde, mimaride demir ve cam kullanımının yanı sıra, hem hijyen, hem de dekoratif bir görüntü sağlayan duvar seramiklerinin kullanımı da artmıştır. Duvar karosu tasarımı yapmak, birçok sanatçı ve mimarı cezbetmişti. Bunlardan bazıları kopya olarak vasat işler üretse de 19. yy'ın ikinci yarısında öne çıkan yaratıcı tasarımcılar da vardı.

Büyük Britanya'da bu dönemde duvar seramiği üzerine çalışan tasarımcılardan en önemlileri Owen Jones, Walter Crane, William Wise, John Moyr Smith, William Morris, William De Morgan, C.F.A. Woysey, Sir Edward John Poynter ve William J. Neatby'dir.

2. William De Morgan (1839-1917)

16 Kasım 1839'da Fransız kökenli bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelen William Frend De Morgan, Arts & Crafts akımının en önemli seramik

sanatçısıdır. Matematiksel zekası ve bilime yatkınlığı, Londra'da matematik profesörü olan babası Augustus De Morgan'dan ona miras kalmıştı. 1859 yılında Kraliyet Akademisi'ne kabul edilen sanatçı, burada kendisini William Morris'e takdim eden vitray sanatçısı dostu Henry Holiday ile tanıştı. Kariyerine ressam olarak başlayan De Morgan, vitray sanatında kazandığı tecrübe sonrası, Morris'in de yönlendirmesiyle seramik üzerine çalışmaya başlamıştır. En büyük sanatsal başarısı, kaybolmuş olan lüster sanatını yeniden keşfetmesi ve dönemin seri üretim piyasasının ihtiyacını karşılamak için dekorlamada yeni bir transfer tekniği geliştirmesidir.

Sanatçının çalışmaları, üç dönem olarak incelenir. Morris & Co. için üretim yaptığı Fitzroy Meydanı'ndaki atölyesinde, İslam seramiğiyle ilgili sayısız denemeleri sırasında ciddi bir yangın çıkması sonucunda, ilk dönemi olarak bilinen Cheyne Row-Chelsea'daki atölyesine taşınmıştır (1872-1881). Artık bağımsız bir çini üreticisi olan sanatçı, ilk olarak burada başladığı lüster çalışmalarının ilk dönemlerinde yalnızca gölge şeklinde, daha sonraları karo ve seramiklerde aynı tasarım üzerinde bakır kırmızısı, altın ve gümüş renkleri kullanmayı başarmıştır. İkinci dönemi olan Merton Abbey'de (1882-1888), Hispano - Moresk ve İran işlerinden esinlenen altın, gümüş ve mavi - gri lüster boyalı seramik çeşitleri üretmiştir. Mimar Halsey Ricardo ile ortaklık kuran sanatçı, "Moonlight Suite" adını verdiği ikili ve üçlü lüster etkileri görülen çalışmalarını (Görsel 2) üçüncü dönemi olan Fulham atölyesinde üretmiştir (1888-1907).

Görsel 2. William De Morgan, Moonlight Kalyon, 1873-1907, Lüster, R:35 cm.

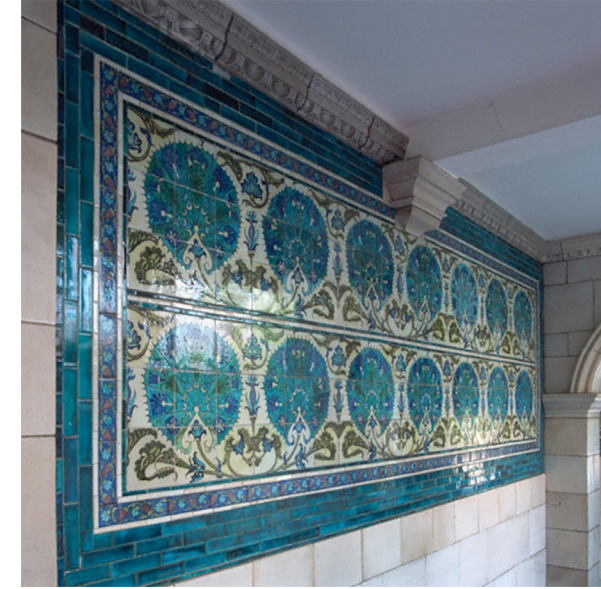
Kariyeri boyunca görkemli malikanelerin çini tasarımları ve Rus Çarı'nın yatının dekorasyonu gibi önemli projelerde çalışmıştır. Sanatçının portföyündeki projelerden en önemlisi, Kraliyet Sanat Akademisi Başkanı ve aynı zamanda sanat eserleri koleksiyoneri olan Sir Frederick Leighton tarafından mimar George Aitchison'a yaptırılan Leighton House için yaptığı çalışmadır(www.demorgan.org.uk). Yapının odak noktası, Leighton'un yirmi yıllık Orta Doğu seyahatleri neticesinde topladığı yüzlerce parçadan oluşan çini koleksiyonunun sergilendiği Arab Hall'dur. 1877-81 yılları arasında Lord Leighton'ın çini koleksiyonunun düzenlenmesi ve restorasyon çalışmaları için sanatçıyı davet etmesi, onun Türk, Suriye ve İran çinilerini yakından incelemesi için büyük bir fırsat oldu. Koleksiyon, 13. yy Kaşan, 17. yy Kubaçi ve 16-17. yy Şam İşi tarzında çinilerden oluşuyordu (Görsel 3). De Morgan, bu çinilerle düzenli bir süsleme programı oluşturmak amacıyla, eksik olan kısımları tamamlayacak restorasyon parçaları ve tek renk turkuaz sırlı karolar üretmiştir. Sanatçının bu mekan için yaptığı restorasyon parçaları o kadar başarılıdır ki, orijinallerinden ayırt etmek oldukça zordur.

Orta Doğu seramikleri konusundaki başarısı neticesinde 1895 yılında Mısır Hükümeti tarafından ülkede düşüşe geçen seramik endüstrisinin tekrar canlandırılması için davet edilmiştir. 1918-19 yıllarında De Morgan'ın otuz kasa dolusu çinisi ve seramik fırını çizimleri, Arts & Crafts akımının öncü isimlerinden C.R.Ashbee tarafından Kudüs'teki Kubbet-üs Sahra'nın çini restorasyonu için görevlendirilen David Ohannesyan'a gösterilmek üzere İngiliz vali Sir Ronald Strass'a gönderilmiştir (Raby, 1989: 71).

Görsel 3. Leighton House Arab Hall

De Morgan'ın çinileriyle bezeli diğer bir önemli yapı, mimar Halsey Ricardo tarafından Sir Ernest Debenham için tasarlanan malikanedir. Bizans tarzını anımsatan ve "Tavus Kuşu Evi" olarak da bilinen bu yapı, William De Morgan atölyesinde üretilen seramik karo ve panolarla dekore edilmiştir. Ricardo, evin alt yarısını çevresini saran ağaçların yeşilini yansıtan yeşil çinilerle, üst kısmını ise bacaya kadar adeta gökyüzüne yükselen turkuaz çinilerle dekore ederek, Londra'nın sisli ve yağmurlu havasıyla bir karşıtlık oluşturmaya çabalamıştır. (Görsel 4).

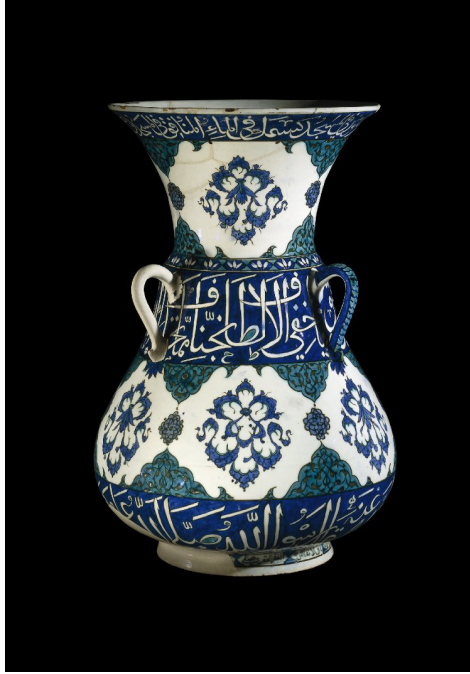
Görsel 4. Debenham's House çinilerinden

1900'lere gelindiğinde egzotik tarzdaki tasarımlara ilginin azaldığı görülür. Bu dönemde sağlık sorunları bulunan Morgan, yılın büyük bir kısmını Floransa'da geçirmeye başlamıştır. Günümüzde büyük takdir gören eserlerinden zamanında fazla bir gelir elde edemeyen sanatçı, en büyük maddi başarısını 65 yaşındayken yazdığı romanlarla sağlamış ve bu sayede yaşlılık dönemini rahat geçirmiştir. Yazar, mucit ve sanatçı olan Morgan'ın çalışmaları içinde en çok beğenilenleri, zengin çeşitteki duvar karoları ve seramikleri olmuştur.

Sanatçının çalışmalarında İznik çiniciliğinin üçüncü evresi olan Şam İşi üslubunun etkileri açıkça görülür. İznik çinilerinin tasarımında kullanılan neredeyse tüm motif çeşitleri bu tasarımlarda görülse de, De Morgan'ın çinilerinde İznik örneklerindeki kurallı kompozisyon anlayışı yoktur. Onun

tasarımları, daha ziyade ikiyüz yıldan fazla Osmanlı egemenliğinde kalan Şam İşi üslubundaki çinilerin tasarım anlayışına daha yakındır.

Sanat tarihi araştırmalarının erken döneminde Şam İşi olarak nitelendirilen çiniler, Suriye'nin Şam kentindeki yapıları süsleyen örneklerle benzerliklerine ithafen bu şekilde adlandırılmıştır. Bunların başlangıcına ilk örnek, Kanuni Sultan Süleyman'ın Kubbet-el Sahra'ya vakfettiği Musli imzalı cami kandilidir (Görsel 5).

Görsel 5. Kubbet-el Sahra Kandili (British Museum)

1964 yılında Prof. Dr. Oktay Aslanapa başkanlığında İznik'te başlatılan kazılar neticesinde bulunan bol miktarda imalat artığı kaplar, bu türdeki çinilerin İznik'te üretildiklerini ortaya koymuştur (Altun ve diğerleri, 1998:93-94). Osmanlı Dönemi'nde Şam'da üretilen çiniler, 15. yüzyıl Memluk hakimiyeti dönemindeki mavi-beyaz ve 16-17. yüzyıl İznik etkili örnekler olarak iki dönemde incelemiştir (Millner, 2015:16). 1535-1560 yılları arasında yeni renk ve motiflerle görülen bu çinilerin kompozisyonlarında hatayi-bulut üslubunun yanı sıra, doğadan stilize gül, sümbül, lale, nar, müge çiçeği, süsen, enginar gibi motifler özgür bir anlayışla kullanılmıştır. Balık pulu dokusunun bazen zeminde, bazen de kapalı form gibi

alanlar içinde kullanılması da bu üslubun karakter özelliklerindedir. Bu dönemin renk paleti kobalt mavisi, turkuaz, siyah, yeşilin farklı tonları, patlıcan moru ve eflatundan oluşur (Turan, 2002: 358-365)

Şam İşi üslubunun karakter özellikleri, Osmanlı örneklerinde çiniden ziyade seramiklerde kendini gösterir. Bu üslubun form tipleri, büyük boy ayaklı kase, askı topu, maşrapa, şişe ve vazo gibi açık ve kapalı kaplardır. Tabakların desenlerinde bazen cetvel çizgisiyle bordür alanı ayrılmaksızın desenin tüm yüzeyi kapladığı görülür (Görsel 6).

Görsel 6. Şam İşi Üslubunda Tabak (Louvre Müzesi)

Osmanlı mimarisinde Şam İşi üslubundaki çinilerle bezeli olarak nitelenen iki yapı bulunmaktadır. Bunlardan ilki, Bursa Yeni Kaplıca Hamamı'nın 1540'lı yılların ortalarına tarihlendirilen altıgen çinileri (Görsel7), diğeri İstanbul Silivrikapı'da bulunan Hadım İbrahim Paşa Camii'nin pencere alınlıklarıdır (1551).

Görsel 7. Bursa Yeni Kaplıca Çinilerinden Altıgen Plaka (Ömer M. Koç Koleksiyonu)

2.1 Sanatçının Duvar Karoları ve Seramikleri

Yaşamı boyunca Arts & Crafts akımının öncü ismi William Morris ile dostluğu süren William De Morgan, onun "Doğayı takip edin, tarihi inceleyin, kendi tasarımlarınızı yapın" ilkesini benimseyerek, nadir olarak çalıştığı birebir kopya desenler dışında tamamen kendi özgün tarzında tasarımlar yapmıştır

Evelyn De Morgan, eşinin ölümünden sonra 1248 yapraktan oluşan seramik karo ve formları için hazırlanmış desen tasarımlarını Victoria & Albert Müzesi'ne bağışlamıştır. Bu tasarımların 820 adedi seramik karo ve duvar panoları, diğerleri çeşitli seramik formlar içindir. Kağıt üzerine çizilerek renklendirilmiş olan bu tasarımlar, sanatçının geliştirdiği transfer tekniği ile atölyesinde çalışan uygulamacılar tarafından kolayca seramiklere aktararak boyanabiliyordu.

Sanatçı, desen kurgularını hem serbest, hem de simetrik olarak hazırlamıştır. Simetrik olarak tasarlanan ulama tarzındaki karolar, müşterilere birçok farklı kombin yapabilmeye imkanı verdiği için oldukça popüler olmuştur (Görsel 8-9-10-11-12). De Morgan'ın çok sevilen tek renk turkuaz sırlı karoları, başta Leighton House'un Narcissus Hall'u ve Debenham's House'un dış cephesi gibi birçok mekanının dekorasyonunda kullanılmıştır. Geniş alanları dekore etme imkanı veren ulama karolarla birlikte De Morgan panolar da tasarlamıştır. Panoların tasarımları ağırlıklı olarak bitkisel motifler, bunların aralarında yer alan hayvan motifleri ve rumilerden oluşur. İznik ve Şam üretimi çini panolarda görmeye alışkın olduğumuz şemse, köşebent

ve tepelik dizisi gibi biçimler de yine sanatçı tarafından kendine göre yorumlanmıştır (Görsel 13-15).

Görsel 8. William De Morgan, Bedford Park Daisies , 1888-1897, Sıraltı, 15x15cm

Görsel 9. William De Morgan, BBB, 1882-1888, Sıraltı, 15x15 cm

Görsel 10. William De Morgan, Mongolia, 1898, Sıraltı, 15x15 cm

Görsel 11. William De Morgan, Double Carnation, 1888-1897, Siralti, 20x20 cm

Görsel 12. William De Morgan, Persian Flower , 1888-1897, Siralti, 15x15 cm

Görsel 13. William De Morgan, Sutlej (P&O Liners), 1882, Siralti, 30x60 cm.

Görsel 14. William De Morgan, Manganese Fan , 1872-1907, Siralti, 49x49 cm.

Görsel 14. William De Morgan, Manganese Fan , 1872-1907, Siralti, 49x49 cm.

Görsel 16. William De Morgan, Snake & Parrot, Sıraltı

2.2 Malzeme ve Teknik

De Morgan, malzeme olarak erken üretimlerinde Hollanda'dan satın alınan kalayla opaklaştırılmış sırlı karoları kullanmıştır. Bunun yanında, Wedgwood ve Craven Dunhill gibi yerli firmaların hazır karolarını da ticari işlerinde kullanmıştır. Standart bir üretim imkanı veren bu karolar, mimarlar tarafından tercih edilmiştir. Sanatçının kendi üretimi olan karolar ise, büyük bir kare tabaka olarak kilden şekillendiriliyor ve daha sonra harp benzeri çoklu bir sistemle dilimlere ayrılıyordu. Kurumaya bırakılan karolar, deforme olmaması için cam levhalar arasında tutuluyordu. Daha sonra kenarları düzeltilip yüksek ısıda bisküvi pişirimleri yapıyor ve dekorlamanın yapılacağı kuvarslı bir astarla kaplanıyordu (Haslam & Whiteway, 2010:5). Çini ve seramiklerin yapımında teknik olarak sıraltı, lüster, mayolika ve kabartma tekniği kullanılmıştır.

Desenlerin yüzeye geçirilmesi için ince bir kağıda çizilen tasarımın iğneyle delinerek kömür tozuyla aktarıldığı tamponlama tekniğinin yanı sıra, sanatçının kendi buluşu olan transfer tekniği de kullanılmıştır. Bu teknikte, ışığı geçirecek ince bir cam levhanın bir yüzüne kontürleri belirginleştirilmiş desen, diğer yüzüne ince bir kağıt yapıştırılıyordu. Ana tasarım üzerinden kontürlenerek boyanan desen, soda silikattan oluşan bir astarla kaplanan yüzeye yerleştiriliyor ve toz sırla sırlanıyordu. Sır pişirimi esnasında kağıt tabaka karbonlaşma ile yok olarak sır ile dekor kaynaşıyordu (Van Lemmen, 1993: 145).

2.3 Renk ve Desenler

De Morgan'ın "İran Renklerim" olarak bahsettiği pastel tonlardaki elma ve haki yeşil tonları, turkuaz, kobalt ve mangan moru, İran'dan ziyade 16. yy Şam İşi üslubunda çini ve seramiklerin renkleridir (Görsel 17).

Orjinallerinde genelde lekese ve iki boyut etkisiyle uygulanan bu renkler, sanatçının işlerinde bazen tonlamalı olarak yorumlanmıştır.

Görsel 17. William De Morgan, Renk Deneme Karosu, 1888-1897, Sıraltı, 15x15 cm.

Sanatçı, seramiklerinde ağırlıklı olarak bitkisel motifler kullanmıştır. İlk dönem çalışmalarında Morris'in tekstil tasarımlarının etkisinde olan Bedford Park Daisies (Görsel 8) gibi desenleri, yüzyılın sonuna kadar üretilmeye devam etmiştir. Doğu etkili olan tasarımlarında, Osmanlı çinilerinde görülen hatayi üslubundaki stilize çiçek motiflerini ve saray nakkaşı Karamemi'nin yarı stilize üslup çiçeklerini severek kullanmıştır. Bunların arasında lale, gül, karanfil ve birçok doğal çiçeği sayabilirsek de, De Morgan'ın favorisi şüphesiz birçok türünü çalıştığı karanfildir (Görsel 4,11,14). Bitkisel motiflerin tamamlayıcısı olarak kullanılan rumiler ve bulutlar da yine sanatçı tarafından kendi tarzıyla yorumlanmıştır.

De Morgan'ın desen repertuarında kendine özgü mizah anlayışı ile ele aldığı stilize hayvan figürlerine de sıkça rastlanır. Yaklaşık altmış farklı hayvan motifini tasarımlarında kullanmıştır. Tamenen hayal ürünü olan kuşların yanı sıra, papağanlar ve tavus kuşları bazen serbest, bazen de heraldik pozlar oluşturacak şekilde bitkilerle birlikte tasarımlarda yerini alır (Görsel 16,18). Sanatçının desenlerinde yer alan hayvanlar, bazen birbirine saldırır şekilde tasvir edilirken, organik formlarıyla her alana güzelce adapte

olabilen balıklar ve yılanlar barışçıl bir şekilde betimlenmiştir (Görsel 19). Tasarımlarda görülen bir başka konu ise açık denizlere yelken açmış İspanyol ve Tudor kalyonlarıdır.

Görsel 18. William De Morgan, *Fantastic Peacock*, 1888-1907, Sıraltı, R: 35 cm

Görsel 19. William De Morgan, *Fish Punch Bowl*, 1872-1907, Sıraltı, R:37/H: 26 cm.

Görsel 20. William De Morgan, *Islamic Inspired Jardiniere*, 1888-1907, Sıraltı, R:32/H:33 cm.

Sonuç

Avrupalıların Osmanlı çini ve seramiklerine hayranlığı neticesinde, 19. yy'da birçok koleksiyoncu Osmanlı çinileri toplamaya başladı. İngiliz koleksiyoner Frederick Du Cane Godman, İran, İznik Çinileri ve Hispano-Moresk seramikler toplamıştır. Godman'ın British Museum'a bağışladığı koleksiyon, Avrupa'daki en değerli Osmanlı çini ve seramikleri koleksiyonlarından biridir. Paris'teki Cluny Müzesi için konsolos Auguste Salzmänn tarafından 1865-78 yılları arasında Rodos'tan satın alınan 582 parçalık koleksiyon, bugün Ecoen'deki Rönesans Müzesi'nde sergilenmektedir. Salzmänn'in bu alışverişi nedeniyle, 20. yy başında bu tür seramikler yanlış olarak "Rodos işi" olarak adlandırılmıştır. İskenderiye'de yaşayan Rum cemaatinden Anthonis Benaki, sahip olduğu koleksiyonu Atina'daki kendi adını taşıyan müzeye aktarmıştır. En önemli koleksiyonlardan biri Calouste Güldenkyan tarafından oluşturulmuştur. Güldenkyan Koleksiyonu, Portekiz'in Lizbon şehrindeki vakıf müzesinde sergilenmektedir.

Bu sanat eserlerini toplayan ve çoğunluğu sanatçı olan meraklılar da vardı. İslam seramikleri ile ilgili ilk büyük sergi, bu koleksiyonlardan ödünç alınan parçalarla 1862'de daha sonra Victoria & Albert Müzesi'ne dönüşen South Kensington Müzesi'nde açıldı. Burlington House'da 1885'de toplanan

ikinci kapsamlı sergide South Kensington ve British Museum'a bağışlanan ya da bunlar tarafından satın alınan seramikler çoğunlukta idi. Eserleri sergilenmek üzere ödünç veren kişiler, dönemin sanat dünyasının tanınmış isimleri Lord Leighton'un yanı sıra, Frank Dillion, Augustus Wollaston Franks, F. Du Cane Godman, Holman Hunt, William Morris, George Aitchison, Vincent Robinson, George Solting, Henry Wallis ve Charles Drury Edward Fortnum'dur. Sergi küratörlüğünü V&A Müzesindeki çok sayıda Memluk çinisinin tedarikçisi ve amatör eğitimci olan Henry Wallis yapmıştır.

Iznik seramikleri, 16. yüzyıldan itibaren Avrupa'luların ilgisini çekmiş, 19.yüzyılın ikinci yarısında birçok Avrupalı sanatçı tarafından taklitleri üretilmiştir (Bilgi,2009:493). Osmanlı çinilerinin yapım yöntemlerini tekrardan canlandırmaya çalışan sanatçıların en ünlüleri arasında Sevres Porselen Fabrikası için çalışan Theodore Deck, yapıtlarını Arapça "Sin" harfi ile imzalayan Emile Samson, Léon Parvilleé ve Edmond Lachenal'i sayabiliriz. Floransa'da Giuseppe Cantagalli, İngiltere'de , daha sonra yakından inceleyebilmek için Paris ve İstanbul'dan çiniler satın alan Colin Minton ve Osmanlı desenlerinden faydalanarak özgün tasarımlar yapan ve Lord Leighton'un muhteşem malikanesi için çiniler tasarlayan William De Morgan bu sanatçılar arasındadır.

Geleneği çok iyi etüdedip sanayi çağının seri üretimine yönelik yeni teknikler geliştiren, atölyesindeki fırınlar ve diğer ekipmanları bizzat tasarlayıp inşa eden De Morgan'ın miras bıraktığı işler, günümüzdeki sanatçı ve bu konuda eğitim alan sanatçı adaylarına örnek olacak niteliktedir.

Kaynakça

- Altun,A. (Editör) (1998). *Osmanlı'da Çini Seramik Öyküsü*. İstanbul: Creative Yayıncılık
- Aslan, E. (2014) .“Arts & Crafts Hareketi ve Çağdaş Türk Seramik Sanatı Başyazarları”. *Erciyes Sanat*, 2
- Atasoy, N. - Raby, J. (1989) . Iznik. London: Alexandria Press
- Bilgi, H. (2009). *Ateşin Oyunu* . İstanbul: Sadberk Hanım Müzesi Yayını
- Ergüney, Y.D.- Pilehvarian, N.K. (2015). “Ondokuzuncu Yüzyıl Dünya Fuarlarında Osmanlı Temsiliyeti”.*Megaron*, 2
- Hashlam & Whiteway Ltd. (2010). *Tiles by William De Morgan- The John Catleugh Collection*
- Jones, O. (1986). *The Grammar of Ornament*. London: Studio Editions
- Millner, A. (2015). *Damascus Tiles*. London : Prestel Verlag
- Sezgin, F. (2008). *İslamda Bilim ve Teknik- Cilt 5*. İstanbul: İBB Yayınları
- Thompson, P.(1967). *The Work of William Morris*. London : Heinemann
- Turan, S.(2002). “Osmanlı Döneminde Şam Üretimi Çiniler”. *Türkler*,12, Yeni Türkiye Yayınları
- Van Lemmen, H. (1993). *Tiles in Architecture*. London: Laurence King Publishing
- Yıldız,N.(2002).“İngiliz Kültüründe Osmanlı Etkileri”.*Türkler*,15, Yeni Türkiye Yayınları

İnternet Kaynakları

- Mc Dowall,C. (2013). “The Grammar of Ornament-Inspiring a taste for the exotic”,
<https://www.cultureconcept.com/the-grammar-of-ornament-inspiring-a-taste-for-the-exotic>
- www.demorgan.org.uk/de-morgans/william-de-morgan

Görsel Kaynakları

- Görsel 1. Jones, O. (1986), *The Grammar of Ornament*
- Görsel 2. <http://www.demorgan.org.uk/node?page=37>
- Görsel 3. <https://lookup.london/leighton-house-arab-hall/>
- Görsel 4. <http://thebeautifulnecessity.blogspot.com/2012/05/snuff-box-debenham-house.html>
- Görsel 5. http://www.britishmuseum.org/research/collection_online/collection_object_details.aspx?objectId=239020&partId=1&searchText=iznik&page=5
- Görsel 6. <http://islamic.arts.org/2011/iznik-and-ottoman-ceramics/>
- Görsel 7. Bilgi, H. (2009). *Ateşin Oyunu* . İstanbul: Sadberk Hanım Müzesi Yayını
- Görsel 8. <http://www.demorgan.org.uk/node>
- Görsel 9. <http://www.demorgan.org.uk/node?page=2>
- Görsel 10. <http://www.demorgan.org.uk/node?page=31>
- Görsel 11. <http://www.demorgan.org.uk/node>
- Görsel 12. <http://www.demorgan.org.uk/node?page=2>
- Görsel 13. <http://collections.vam.ac.uk/item/O233189/tile-panel-william-de-morgan/>
- Görsel 14. <http://www.demorgan.org.uk/node?page=6>
- Görsel 15. <http://www.demorgan.org.uk/node?page=7>
- Görsel 16. <https://www.royalacademy.org.uk/article/ra-recommends-28-may-4-june>
- Görsel 17. <http://www.demorgan.org.uk/node?page=18>
- Görsel 18. <http://www.demorgan.org.uk/node?page=31>
- Görsel 19. <http://www.demorgan.org.uk/node?page=33>
- Görsel 20. <http://www.demorgan.org.uk/node?page=15>